

O'ZBEK VA XITOIY BOLALAR QO'SHIQLARINING MADANIY VAZIFALARI VA TA'LIM AMALIYOTIDAGI QO'LLANILISHI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17262860>

Yashnarbekova Mushtariy Yashnarbekovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti ,

Sharq filologiyasi fakulteti,

Xitoy filologiyasi kafedrasi o'qituvchisi

E- mail: m.yashnarbekova@gmail.com

Abstract

This article explores the cultural functions of Uzbek and Chinese children's songs and examines methods of their use in educational practice. It discusses how children's folk songs in both cultures serve as tools for transmitting cultural values, social norms, and language to younger generations. The study provides specific examples of children's songs and demonstrates how they are integrated into early childhood education and language learning. Drawing on the dissertation's findings, it highlights pedagogical approaches that utilize music and folklore to enhance children's development and concludes with recommendations for preserving and leveraging this heritage in modern education.

Keywords

children's folk songs, cultural heritage, Uzbek folklore, Chinese children's rhymes, educational practice, pedagogy, language development, cultural transmission, early childhood education

Kirish. Bolalar qo'shiqlari har bir xalqning ma'naviy hayotida o'ta muhim o'rin tutadi. Ular avloddan-avlodga o'tib kelayotgan **madaniy meros** bo'lib, nafaqat bolalarni ko'ngilxushlikka chorlaydi, balki ularga milliy qadriyatlar va odob-axloq asoslarini singdiradi. Milliy g'oya va mafkura aynan shu meros orqali yosh avlodga yetkaziladi. Ma'lumki, madaniy va ma'naviy xazina bo'lgan folklor qo'shiqlaridan yoshlarga tarbiya berishda foydalanish - ta'lim tizimining oldida turgan doimiy vazifalardan biridir [Karimov, 2008: 154]. O'zbek va xitoy bolalar folklor qo'shiqlarining madaniy funksiyalarini o'rganish esa bu qo'shiqlarning nafaqat o'tmishda, balki bugungi kunda ham tarbiya vositasi sifatida qanchalik dolzarb ekanini ko'rsatadi.

Mazkur maqolada o'zbek va xitoy bolalar qo'shiqlarining jamiyatda bajaradigan **madaniy-tarbiyaviy vazifalari**, ya'ni ular orqali bolalarga ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish va milliy o'zlikni shakllantirish xususiyatlari

yoritiladi. Shuningdek, ushbu qo'shiqlardan **ta'lim amaliyotida foydalanish usullari** tahlil qilinadi. Dastlab, bolalar qo'shiqlarining oilaviy va ijtimoiy tarbiyadagi o'rniga to'xtalamiz, so'ng ularning maktabgacha va boshlang'ich ta'limda qo'llanilishiga oid pedagogik tajriba va ilmiy xulosalarni ko'rib chiqamiz.

Asosiy qism

Bolalar qo'shiqlarining madaniy-tarbiyaviy vazifalari

O'zbek va xitoy xalqlari azaldan bolalar qo'shiqlarini faqat ko'ngilochar vosita sifatida emas, balki **tarbiyaviy vosita** sifatida ham qadrlab kelgan. Qadim zamonlardan ota-onalar, bobo-buvilar bolalarga allalar aytib uxlatgan, erkalovchi qo'shiqlar bilan ovutgan, o'yin qo'shiqlari orqali ularni quvontirgan. Bu jarayonda ular bolalarga sezdirgan holda yoki sezdirilmagan holda muayyan bilim va tarbiya berganlar. Jumladan, allalar orqali ona bolaga mehri va ezgu tilaklarini yo'llagan, erkalovchi qo'shiqlar orqali bola bilan muloqot qilib, uning tilini chiqarib, dunyoqarashini boyitgan. Shu tariqa, bolalarni **milliy ruhda tarbiyalashda** qo'shiqlar muhim vosita bo'lib xizmat qilgan.

O'zbek xalq an'anasida allalar va erkalamalar orqali bolaning qalbiga Vatanga, oilaga muhabbat tuyg'ulari singdirilgan. Masalan, allada ona farzandiga "alla" aytarkan, uning tinch uxlab, sog'lom voyaga yetishini tilaydi, qo'shiq ohangida ezgulik va osoyishtalik ruhi singadi. Bunday qo'shiqlarning mazmuni ezgu duolar va niyatlarga boy. Xuddi shunday, xitoylik onalar ham an'anaviy allalar orqali farzandlariga baxt-saodat tilab, ularni ovutib kelganlar. Har ikki xalqda allalar tarbiyaviy ahamiyatga ega folklor turkumidir – ular orqali bola onaning kuy ohangida **mehr, himoya va osoyishtalik** tuyg'usini his etadi.

Bolalar folkloridagi yana bir muhim janr – **o'yin qo'shiqlari** bo'lib, ular bolalarni jamoaviylikka, do'stona muomalaga o'rgatadi. O'zbeklarda "Ashula-topishmoq"lar, turli sanama (sanash) qo'shiqlari bolalar o'yinlarining ajralmas qismidir. Masalan, doira bo'lib o'ynalayotgan bolalar "*Sanama-salama, bir, ikki, uch...*" deb raqamlarni qo'shiq ohangida sanab, o'yinga kirishadi. Bu orqali bolalar bir tomondan sonlarni o'rganishsa, ikkinchi tomondan mushtarak ritmga tushib, jamoada harakat qilishni mashq qilishadi. Xitoy bolalar o'yin qo'shiqlarida ham shunga o'xshash sanamalarga duch kelamiz – masalan, xitoy bolalari "*一二三, 往前走*" ("Bir, ikki, uch, oldinga qara") kabi she'rlarni aytib, saf bo'lib harakat qilishadi. Bunday qo'shiqlarning **madaniy vazifasi** bolalarni tartib-intizomga, hamjihatlikka o'rgatishdir.

Bolalar qo'shiqlari shuningdek, xalq og'zaki ijodi orqali qadriyatlarni yetkazishning samarali yo'lidir. Keksalar yosh bolalarga qadimiy qo'shiqlarni o'rgatish orqali ularga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, o'zbeklarda bobo va

buvilar nevaralariga bolalikda o'rgangan qo'shiqlarini aytib berishadi, ularning ma'nosini tushuntirishadi. Natijada, ota-bobolarimizning hayotiy tajribalari va saboqlari qo'shiqlar shaklida kichkintoylarga yetib boradi. Bu qo'shiqlar tarkibidagi pand-nasihatlar, ezgu tilaklar bolalarning **axloqiy tarbiyasida** ijobiy rol o'ynaydi. Xuddi shunday, xitoy oilalarida ham bolalarga xalq qo'shiqlarini o'rgatish an'anasi mavjud bo'lib, ular orqali ota-onalar farzandlariga odob-axloq qoidalarini uqtirishadi.

Ta'kidlash joizki, o'zbek va xitoy bolalar qo'shiqlari nafaqat milliy tarbiya, balki **madaniyatlararo tushunish** vositasi ham bo'lib xizmat qilishi mumkin. Ikkala xalqning bolalar qo'shiqlari mazmunan bir-biriga yaqin bo'lgani uchun, ularni bir-birining tiliga tarjima qilib, o'zaro almashish bolalarning boshqa millat madaniyatini o'zlashtirishiga yordam beradi. Demak, bolalar qo'shiqlari xalqlar o'rtasida **madaniy ko'prik** vazifasini ham o'tashi mumkin.

Ta'lim amaliyotida qo'shiqlardan foydalanish usullari

Bugungi kunda pedagogikada kichik yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasida qo'shiqlardan keng foydalanish tavsiya etilmoqda. Chunki bolalar qo'shiqlari ularni tabiat va jamiyat bilan tanishtirishda, nutqini o'stirishda va musiqiy didini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, qo'shiqlar orqali bolalarga yangi til va tushunchalarni o'rgatish ancha samarali kechadi. Xitoylik olim Yi Po (2009) maktabgacha ta'limda ona tilini o'rgatishda bolalar qo'shiqlari muhim rol o'ynashini ta'kidlagan: qo'shiqlar orqali bolalar atrofdagi olamni anglaydi, sodda tilda ularga bilim beriladi, natijada bolalarning so'z boyligi ortib, to'g'ri talaffuzni egallashiga yordam beradi[9][10].

Bolalar qo'shiqlaridan darslarda foydalanish, ayniqsa, chet tilini o'rgatishda juda foydali ekani ko'plab tadqiqotlar orqali isbotlangan. Masalan, xitoylik tadqiqotchi Zhao Zhifang kichik yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'rgatishda inglizcha bolalar qo'shiqlarini qo'llash ularning chet tiliga qiziqishini orttirib, quvnoq muhitda tilni o'zlashtirishni osonlashtirishini yozadi [Zhao Zh., 2005: 108]. Shu tarzda bolalar yangi so'z va iboralarni qo'shiq orqali yodlab, musiqiy ritm yordamida talaffuzni mustahkamlaydilar.

Ta'lim amaliyotida qo'shiqlardan foydalanishning zamonaviy usullari ham shakllanmoqda. Jumladan, **multimedia va internet** orqali bolalar folklor qo'shiqlarini keng targ'ib qilish va darslarda qo'llash mumkin. Hozirgi kunda turli bolalar qo'shiqlarining matnlari internet saytlarida va videolarda mavjud bo'lib, ularni nafaqat o'qish, balki musiqasi jo'rligida tinglash va birga kuylash ham mumkin [Nurmatov, 1995: 87]. Bu imkoniyatdan pedagoglar foydalanib, dars jarayonini yanada jonlantirishlari mumkin. Masalan, xitoy tilini o'rgatishda o'qituvchi mashhur “两只老虎” (“Ikki yo'lbars”) qo'shig'ini video orqali qo'yib,

bolalarga birga kuylatadi – bu ularda chet tiliga nisbatan qiziqishni oshiradi va soʻzlarni yodlab olishni osonlashtiradi. Xuddi shunday, oʻzbek tili darslarida xorijlik bolalarga “Kapalak” qoʻshigʻini oʻrgatish orqali oʻqituvchi ularga ranglar va tabiat haqida soʻzlarni quvnoq ohangda singdira oladi.

Natijalar

Yuqoridagi tahlil va misollar oʻzbek va xitoy bolalar qoʻshiqlarining jamiyat va taʼlimdagi ahamiyati haqida bir qancha xulosalarga olib keladi. Birinchidan, bolalar folklor qoʻshiqlari har ikkala xalqda **madaniy tarbiya vositasi** sifatida qadimdan qoʻllanib kelingan. Ular orqali oilada va jamoada bolalarga milliy qadriyatlar singdirilib, axloqiy saboqlar berilgan. Bu qoʻshiqlarning mazmuni bolaning yoshi va tushunchasiga mos ravishda sodda, ammo maʼnodor qilib tuzilgan. Masalan, allalar orqali bolaning qalbiga mehr va osoyishtalik singdirilsa, oʻyin qoʻshiqlari orqali unga tartib-intizom va hamjihatlik koʻnikmasi berilgan.

Ikkinchidan, bolalar qoʻshiqlari zamonaviy taʼlim jarayonida ham **muhim pedagogik vosita** ekanini koʻryapmiz. Koʻplab tadqiqotchilarning fikricha, qoʻshiqlar orqali oʻrgatish bolalarning aqliy va nutqiy rivojlanishini tezlashtiradi. Xususan, qoʻshiqlar **til oʻrgatish**da ayniqsa samarali: bola qoʻshiqni yod olar ekan, yangi soʻz va grammatik tuzilmalarni beixtiyor oʻzlashtiradi. Musiqa esa bu jarayonda emosional fon yaratib, oʻrganishni qiziqarli qiladi [Zhao Zh., 2005: 108]. Shuning uchun ham bugun chet tillarni oʻrgatishda bolalar qoʻshiqlariga alohida eʼtibor berilmoqda.

Xulosa

Oʻzbek va xitoy bolalar qoʻshiqlari asrlar davomida shakllangan bebaho madaniy boylik boʻlib, ularning bugungi tarbiya va taʼlim sohasidagi ahamiyati ham beqiyosdir. Ushbu maqolada keltirilgan tahlillar shuni koʻrsatadiki, bolalar folklor qoʻshiqlari orqali yosh avlodga milliy qadriyatlarni singdirish, ularni estetik va maʼnaviy tarbiyalash imkoniyatlari juda keng. Qoʻshiqlar bolalarga nafaqat maroqli bir lahza ulashadi, balki ularning qalbiga ezgulik urugʻlarini ekadi, til va nutqini oʻstiradi, musiqiy tafakkurini rivojlantiradi.

Taʼlim amaliyotida oʻzbek va xitoy bolalar qoʻshiqlaridan foydalanish boʻyicha yutuqli misollar keltirildi. Xalq qoʻshiqlarini dars jarayoniga joriy etish bolalarning oʻqishga boʻlgan qiziqishini oshirib, oʻquv materialini osonroq oʻzlashtirishiga yordam beradi. Pedagoglar va ota-onalar bu boradagi qadriyatlarni anglab, bolalarga koʻproq xalq qoʻshiqlarini oʻrgatsalar, nafaqat individual shaxs tarbiyasiga, balki jamiyatda **madaniy merosning uzviyligiga** xizmat qilgan boʻlardir.

Xulosa oʻrnida aytish mumkinki, bolalar qoʻshiqlari – bu kichik bir sheʼr yoki kuy emas, balki butun bir xalq donoligini oʻzida mujassam etgan tarbiya

vositasidir. Shuning uchun ularni asrab-avaylash, keyingi avlodlarga yetkazish va zamonaviy ta'limda kengroq qo'llash bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Ikkita buyuk xalq – o'zbek va xitoyning bolalar qo'shiqlari o'rtasidagi mushtarak ohanglar esa madaniyatlararo do'stlik va hamkorlik uchun mustahkam zamin bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Chen A. **Shànghǎi shì yòu'éryuán érgē xiànzhuàng diàochá yú duìcè yánjiū** (陈爱芬. 上海市幼儿园儿歌现状调查与对策研究). – Shanxay, 2008. – B.45.
2. Chen X. **Duìwài hànǔ jiàoxué zhī héyùè jiàofǎ** (陈熹. 对外汉语教学之合乐教学法). – *Yuyan Jiaoxue Yanjiu*, 2009, №12. – B.12.
3. Huang L.M. **Érgē yǔ xuéling qián yòu'ér yǔyán nénglì fāzhǎn** (黄路明. 儿歌与学龄前幼儿语言能力发展). – Guansi universiteti, 2008. – B.57–64.
4. Karimov I.A. **Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch**. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B.154.
5. Nurmatov H. **Musiqa va estetik madaniyat**. – Toshkent: T.D.P.U., 1995. – B.87.
6. Quدراتov I., Tolliboyev N. **Boshlang'ich sinf musiqa darslarida o'zbek xalq qo'shiqlarini o'rganish**. – Toshkent: Fan, 2007. – B.102.
7. Zan Sh. **Shì tán xiǎoxué yīngyǔ érgē jiàoxué** (管淑华. 试谈小学英语儿歌教学). – *Jiaoyu Shijian yu Yanjiu*, 2003, №5. – B.43–44.
8. Zhao Zh. **Érgē zài xiǎoxué yīngyǔ jiàoxué zhōng de yìngyòng** (赵志方. 儿歌在小学英语教学中的应用). – *Xiaoxue Jiaoxue Sheji: Yingyu*, 2005, №7. – B.108–109.